

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **Психологічні особливості розвитку творчої уяви
обдарованих дітей дошкільного віку**

Виконала: студентка II курсу
групи DO1-M19 з
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Огороднік Ольга Юріївна

Керівник **Столяренко О.Б.**,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент:

2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ В ОБДАРОВАНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	8
1.1. Проблема дитячої обдарованості у вітчизняних та зарубіжних психолого- педагогічних дослідженнях	8
1.2. Психологічний портрет обдарованої дитини дошкільного віку	25
1.3. Психолого- педагогічні умови та засоби розвитку обдарованої дитини дошкільного віку	37
Висновки до розділу 1	51
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ У ОБДАРОВАНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	52
2.1. Організація констатувального етапу дослідження розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників в умовах ЗДО	52
2.2. Аналіз організації роботи педагогів з обдарованими дітьми в умовах дошкільного закладу	65
2.3. Дослідження особливостей розвитку творчої уяви в обдарованих дошкільників	70
2.4. Комплексна дослідно-експериментальна програма розвитку обдарованих дошкільників	74
Висновки до розділу 2.....	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність дослідження. Для сучасної української психолого-педагогічної науки характерним є пошук, аналіз і впровадження в закладах освіти гуманістичних засад побудови педагогічного процесу. Одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти початку ХХІ століття стає виявлення різноманітних інтересів і захоплень дітей, їх подальший розвиток і підтримка дитячої допитливості у пізнанні багатогранності навколишнього світу. Про це свідчить зміст Закону України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти» та інші державні документи, в яких розвиток творчих здібностей дитини розглядається як першочергове завдання.

Дошкільний вік – період бурхливих інтеграційних процесів психіки. Це також період становлення і розкриття основних здібностей особистості. У дошкільному віці розвиток інтелектуальних і творчих здібностей відбувається інтенсивніше ніж у наступні роки, тому педагогічні помилки періоду дошкільного дитинства надалі важко виправити. Обдарованість у дошкільному віці слід розглядати лише як потенційну можливість подальшого психічного розвитку зростаючої особистості. При відсутності належних педагогічних умов для розвитку розумових здібностей мислительні процеси дитини обмежуються, гальмується формування інтелектуальної гнучкості, бажання й уміння мислити самостійно.

Пошук шляхів психолого-педагогічного супроводу розвитку обдарованих дітей, створення умов для розкриття їх унікальних творчих можливостей є у наш час одним із основних напрямків модернізації системи освіти в Україні. Ранній вияв, навчання та виховання обдарованих дітей стає одним із пріоритетних завдань національної освіти.

Методологічні основи дослідження проблеми та структурних компонентів обдарованості досить вичерпно розкриті у працях ряду вітчизняних (Б. Ананьєв, І. Аверін, Д. Богоявленська, І. Карабаєва, В. Кузьменко, О. Кульчицька, О. Леонтєв, С. Максименко, В. Моляко, О. Матюшкін, О. Музика, Р. Семенова,

М. Холодна, Н. Шумакова, О. Щєбланова, В. Юркевич) і зарубіжних дослідників (Ф. Баррон, Б. Блум, Дж. Гілфорд, Дж. Керрол, Ч. Спірмен, Е. Торренс). Створенню умов для розвитку творчої уяви особливу увагу приділяли такі вітчизняні вчені, як Л. Виготський, В. Давидов, О. Дьяченко, Д. Ельконін, О. Кравцова, В. Кудрявцев, О. Леонт'єв, З. Новленська, С. Рубінштейн.

Водночас, незважаючи на багатогранність вивчення проблеми розвитку обдарованості, вченими окреслено наступні складності у дослідженні цього питання:

- по-перше, існує неоднозначність у виокремленні певних характеристик обдарованості, виявленні інтелектуального й творчого потенціалу особистості, вивченні взаємодії творчого потенціалу та його структурних компонентів в українських та зарубіжних концептуальних підходах;
- по-друге, вчені по-різному окреслюють зміст освіти і визначають педагогічні умови розвитку обдарованості в різних видах діяльності, налагоджують тісну співпрацю педагогів з їхніми батьками щодо забезпечення належних умов для розвитку обдарованості дітей у сім'ї, базуючись на здобутках класичної педагогічної думки, теорії й практики роботи з обдарованими дітьми в освітній системі власної держави.

Педагогічна практика свідчить, що більшість обдарованих дошкільників без відповідної підтримки, без стимулювання розвитку їх здібностей не зможуть досягти того високого рівня, на який вони потенційно здатні. Потрібні спеціальна допомога, підтримка та злагодженість у діях з боку педагогів, практичних психологів та науковців у розвитку обдарованої особистості. Оскільки обдарованим дітям (особливо у дошкільному віці) притаманна нерівномірність психічного розвитку, виникає нагальна потреба у створенні та використанні індивідуальних комплексних програм розвитку обдарованої дитини дошкільного віку, спрямованих на надання такому розвитку гармонійного характеру.

Відтак, зазначена проблема виявлення і розвитку обдарованості у дошкільному віці тісно пов'язана з розробкою комплексної програми з розвитку

обдарованих дітей та її реалізацією у практиці виховання та навчання дошкільників. Враховуючи складність вирішення проблеми, її соціальну і практичну значущість для удосконалення процесів навчання і виховання дітей дошкільного віку, а також неоднозначність у концептуальних поглядах вчених на генезис обдарованості, ми обрали тему дипломного дослідження: **«Психологічні особливості розвитку творчої уяви обдарованих дітей дошкільного віку».**

Об'єкт дослідження: процес створення образів уяви у дошкільному віці.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні чинники розвитку творчої уяви у обдарованих дітей дошкільного віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників, розробити комплексну програму розвитку творчої уяви в дошкільному віці.

Гіпотеза дослідження: формування творчої уяви обдарованих дошкільників є ефективним у відповідних умовах розвивального середовища, де реалізуються такі чинники, як: активне залучення дитини до різних видів діяльності, збалансованість психофізіологічних, предметно-ігрових та соціальних складників цього середовища, запровадження спільної творчої діяльності дитини і дорослого.

Для досягнення поставленої мети та перевірки гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми розвитку уяви та обдарованості в дошкільні роки, визначити психологічну суть поняття «обдарованість».
2. Розробити комплекс методик і на їх основі здійснити емпіричне дослідження особливостей прояву творчої уяви обдарованих дошкільників.
3. Створити модель комплексної програми розвитку обдарованих дошкільників і експериментально перевірити її ефективність.
4. На основі моделі комплексної програми розвитку обдарованих дошкільників розробити програму розвитку творчої уяви обдарованих

дошкільників, яка би включала як психолого-педагогічну просвіту батьків і педагогів, котрі виховують обдарованих дітей так і систему занять з розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників.

Теоретико-методологічними засадами дослідження стали: розуміння уяви як загальної властивості свідомості (І. Кант); вчення про закономірності розвитку психіки в онтогенезі (Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн); положення наукової школи Б. Теплова про природні основи обдарованості; досягнення сучасної когнітивної психології в аспекті формування особистості обдарованої дитини дошкільного віку (Л. Божович, Г. Люблінська, В. Мухіна); концепція розвивального навчання (В. Давидов, Г. Костюк, С. Максименко); вчення про особливості розвитку пізнавальної активності в дошкільному віці (В. Котирло, В. Кузьменко, С. Кулачківська); положення про творчу уяву та її формування в дошкільному віці (Л. Виготський, О. Запорожець, С. Рубінштейн); психологічні дослідження розвитку механізмів уяви (О. Дьяченко, О. Сапогова); психолого-педагогічні основи особистісно орієнтованого виховання (І. Бех, М. Боришевський, О. Кононко).

Методи дослідження.

1. *теоретичні*: історико-порівняльний аналіз, систематизація, узагальнення даних психолого-педагогічної літератури і нормативних документів;
2. *емпіричні*: анкетування та опитування, тестування, спостереження, експеримент, аналіз продуктів діяльності, соціометричний та проєктивний методи;
3. *статистичні методи*: методи математичної статистики для визначення відсоткових співвідношень та середніх значень.

Під час описування даних експериментального дослідження використано візуальні методи (схеми, гістограми).

Експериментальна база. Дослідження проведено у 2019-2020 роках у ДНЗ № 8 «Дружба» м.Бар Вінницької області. У дослідженні взяли участь 62

дитини. Анкетування проводили з батьками дошкільників (24 особи) та педагогами (12 осіб).

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів. Основні положення дипломної роботи, які містять елементи наукової новизни, полягають у такому: *поглиблено* теоретичні уявлення про особливості творчої уяви обдарованих дошкільників; *визначено* систему чинників, які сприяють розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників; на основі виділених ознак обдарованості *встановлено* критерії та показники для виявлення обдарованих дітей дошкільного віку; *розроблено* модель комплексної програми розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників, на основі якої *створено* систему занять з гурткової роботи стосовно розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників і програму психолого-педагогічної просвіти батьків і педагогів щодо виховання обдарованих дітей; *розроблено* схему індивідуального профілю розвитку обдарованої дитини.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що запропонована автором комплексна психодіагностична методика, програма розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників та робочий зошит, у якому запропонована система занять з гурткової роботи для обдарованих дошкільників можуть використовуватися психологами та вихователями ЗДО з метою вивчення й забезпечення умов розвитку обдарованості дітей. Теоретичні та експериментальні результати дослідження стануть у нагоді для професійної підготовки майбутніх психологів і вихователів закладів дошкільної освіти при вивченні навчальних курсів «Загальна психологія», «Дитяча психологія», «Педагогічна психологія», «Психологія творчості», «Особливості роботи з обдарованими дітьми в умовах ЗДО» а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення апробовано під час роботи Всеукраїнського круглого столу «Сучасна українська школа: інноваційність та відповідальність» (17 березня 2020 р, м. Кам'янець-

Подільський,.); на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (18-19 березня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський); на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (16 – 17 квітня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський); на звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР (28-29 квітня 2020 року м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. За результатами дипломного дослідження опубліковано наукову статтю, яка висвітлює основні результати теоретичного та емпіричного дослідження і опублікована у науковому психолого-педагогічному виданні.

Огороднік О.Ю. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми обдарованості у дитячому віці // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; відпов. секр. К. І. Демчик. Київ : Міленіум, 2020. С. 169-171.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи 106 сторінок, із них 92 - основний текст. Робота містить 8 таблиць і 4 додатки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі представлені теоретичні узагальнення підходів до вирішення проблеми та експериментальне дослідження розвитку творчої уяви в обдарованих дошкільників, яке полягає у визначенні методологічних, теоретичних і практичних основ стимулювання розвитку особистості обдарованої дитини дошкільного віку. Результати дослідження дали підставу сформулювати такі висновки:

1. Визначено загальні тенденції та напрямки, за якими ведуться дослідження фахівців у галузі психології обдарованості: упродовж ХХ ст. проблема фактично була зведена до питань психології інтелекту та креативності. Після 90-х років ХХ століття переважала тенденція до розуміння обдарованості як інтегральної властивості особистості.
2. Розуміння обдарованості не зводиться до здібностей, а включає і особистісні якості дитини, які увійшли до запропонованих нами критеріїв обдарованості: допитливість, тривалий інтерес до діяльності, якісне виконання завдання, нестандартність відповідей дитини, самостійність, оригінальність та легкість виконання творчих завдань, внутрішня впевненість у правильності виконаних завдань.
3. Емпіричне дослідження показало, що більша частина дошкільників мають низькі й недостатні показники обдарованості, менша - високі показники. У дітей з високими ознаками обдарованості присутній вищий рівень розвитку творчої уяви. У обдарованих дошкільників, порівняно зі звичайними дітьми, не зафіксовано найнижчих показників розвитку творчої уяви.
4. До структури розробленої нами програми розвитку творчої уяви обдарованих дітей входять такі ланки: підготовка колективу дошкільного закладу до роботи з обдарованими дітьми, реалізація програми гурткової роботи зі стимулювання розвитку обдарованих дошкільників, психолого-педагогічна просвіта батьків.

5. Модель створеної нами програми дала змогу схематично зобразити складний процес, що передбачає реалізацію цих взаємопов'язаних ланок у загальній системі нашої експериментальної роботи.
6. Розроблена комплексна програма розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників спрямована на стимулювання розвитку особистості обдарованих дошкільників, розкриття їх індивідуальності, забезпечення цілісного світобачення, поглиблення творчого та системного мислення, створення сприятливих умов для формування трьох компонентів структури обдарованості: пізнавальної активності, розумових здібностей і творчого потенціалу, реалізованих упродовж різних видів занять.
7. З метою гармонізації розвитку особистості обдарованої дитини та задоволення її пізнавального інтересу до знаків уперше розроблено і впроваджено систему занять з ознайомлення зі знаковою системою на образній основі.
8. Традиційні програми розвитку особистості обдарованої дитини, як видно, потребують подальшого удосконалення. Їх вузькість визначається не тільки тим, що залишається багато спірного та суперечливого в розумінні дитячої обдарованості. Необхідно подолати ще як мінімум два стереотипи: дитяча обдарованість явище рідкісне; виховання і розвиток обдарованих дітей повинен здійснюватись у спеціально створених умовах спеціалізованих закладів.

Проведене дослідження розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективи подальшого аналізу полягають у поглибленому вивченні умов та чинників розвитку творчої уяви обдарованих дошкільників, удосконаленні засобів її розвитку, у виділенні і класифікації обдарованих дітей за типами розвитку та посилення шляхів взаємодії у системі «педагог-психолог-батьки-обдарована дитина».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М. І. Взаємодія батьків і дітей як виховний чинник // Розвиток ідей Г. С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях : Наук. записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. Київ, 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 24-30.
2. Арушанова А. Организация диалогического общения дошкольников со сверстниками // Дошкольное воспитание. 2011. № 5. С. 51-59.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ : Світич, 2009. 430 с.
4. Басюк Н. А. Обдарованість: її виявлення та розвиток // Вісник Житомирського державного університету : Педагогічні науки. 2009. Випуск 46. С.17-20.
5. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2013. 344 с.
6. Біловус П. Індивідуально-психологічні особливості та проблеми навчання обдарованих дітей // Проблеми початкової ланки освіти в контексті розвитку світових педагогічних тенденцій. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ-Хмельницький-Івано-Франківськ : Плай, 2003. С. 3-7.
7. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы психологии. 2009. № 2. С. 49-51.
8. Боришевский М. И. Развитие нравственных убеждений школьников. Київ : Либідь, 2013. 181 с.
9. Брушлинский А. В. Воображение и познание // Вопросы философии. 2007. № 11. С. 60-80.
10. Бугров О. Ю. Оцінювання обдарованості // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць / Випуск 2. Київ : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. С. 5-9.
11. Бушуєва Н. Шестирічки: формування повноцінної навчальної мотивації школяра // Дошкільне виховання. 2012. №9. С. 11-13.

12. Вагановська Н. А. Психологічні особливості прояву творчого потенціалу у старших дошкільників // Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків». Київ-Житомир : Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2005. С. 170-176.
13. Вашкова М. А. Психологическое сопровождение в развитии общей одаренности детей старшего дошкольного возраста // Создание интегрированного образовательного пространства для развития детской одаренности: детский сад - школа – университет. Материалы Всероссийской научно-практической конференции: В 3-х частях. Томск : Томский ЦНТИ, 2010. С. 144-146.
14. Ветлугина С. А. О теории и практике художественного творчества детей дошкольного возраста // Дошкольное воспитание. 2015. № 5. С. 6-10.
15. Волощук І. С. Обдарованість: сутність і типологія // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць. Випуск 2. Київ : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. 276 с.
16. Воспитание детей в дошкольных учреждениях села (в условиях разно возрастной группы). Р. С. Буре, Н. Я. Михайленко, В. К. Котырло. Москва : Просвещение, 2014. 158 с.
17. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва : Просвещение, 1991. 93 с.
18. Выготский Л. С. Детская психология. Москва : Педагогика, 2014. 328 с.
19. Гаврилюк С. М. Педагогічна ефективність театралізованої діяльності дітей різного віку в навчально-виховному комплексі школа – дошкільний навчальний заклад // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Наук.зб. УДПУ ім. П. Тичини. Київ : Наук. світ, 2014. Вип. 9. С. 202-208.
20. Гударева О. В. Особенности игровой деятельности современных дошкольников // Журнал прикладной психологии. Москва : Изда-во «ЭКО», 2013. № 2. С. 51-54.

21. Гузенко О. А. Мотиваційний аспект творчої діяльності дитини // Нові технології навчання : наук.-метод, зб. кол. авт. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2017. Вип. 47. С. 127.
22. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. Москва : Интор, 2016. 542 с.
23. Данилевич Л. А. Психологічні відмінності прояву перфекціонізму обдарованих і девіантних особистостей // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С.Д. Максименка. Київ : Гносіс, 2012. Т. XI, ч.6. С. 123-130.
24. Данченко О. М. О некоторых особенностях развития воображения у детей дошкольного возраста // Вопросы психологии. 2010. № 2. С. 107-114.
25. Дідик К. Т. Соціалізація особистості як результат соціально – педагогічної роботи з дітьми // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : Наук. зб. /УДПУ ім. П. Тичини. Київ : Наук. світ. 2014. Вип. 8. С. 176-179.
26. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. Київ : Академвидав, 2014. 352 с.
27. Добрович А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения: Книга для учителя и родителей. Москва : Просвещение, 2008. 207 с.
28. Довгань Н. Обдарованість дошкільників як предмет психологічного дослідження // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб.наук. пр. / Редколегія : І. Д. Бех, Л. Л. Хоружа. Київ : Університет, 2008. № 9. С. 114-120.
29. Дружинін В.Н. Об основных направлениях развития воображения // Вопросы психологии. 2008. № 6. С. 52-59.
30. Дьяченко О. М. Пути активизации воображения дошкольников // Вопросы психологии. 2017. № 1. С. 44-51.
31. Ефимова Г. Почему дети фантазируют // Популярная психология : Хрестоматия. Москва : Просвещение, 2010. С. 275-279.
32. Загвязинський В. Педагогічна творчість учителя. Київ : Кондор, 2009. 159 с.

33. Загребельна В. Дослідження проявів інтелектуальної і творчої обдарованості: теоретичний аналіз // Обдарована дитина. 2008. № 8. С. 63-67.
34. Караваєва Н. І. Особливості розвитку уяви дітей. Київ : Шкільний світ, 2018. 128 с.
35. Карамзина А. Отношения: одаренный ребенок - образовательная система // Лучшие страницы педагогической прессы. 2012. № 6. С. 71-78.
36. Караськова Т. В. Особливості прояву комунікативного складника у структурі сюжетно-рольової гри молодших дошкільників // Актуальні проблеми психології. Т. 4. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 2. [Зб. наук. статей / за ред. С. Д. Максименка та С. Є. Кулачківської . Київ : Нора-прінт, 2014. С.49-53.
37. Каратаєва І. П. Ознайомлення дітей дошкільного віку з буквеними знаками на образній основі // Психологам про уяву дошкільників. Київ : Шкільний світ, 2009. 120 с.
38. Карінова М. Р. Взаємозв'язок уяви та гри в дошкільному віці // Обдарована дитина. 2018. №10. С. 51-56.
39. Каретник С. І. Експериментально-психологічне обстеження обдарованих дітей старшого дошкільного віку // Обдарована дитина. 2008. № 9. С. 33-40.
40. Карпенко Н. А. Генезис розуміння батьками проявів дитячої обдарованості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія». Київ, 2009. 21 с.
41. Кисловская Н. Р. Изучение зависимости эмоционального самочувствия детей 6–7 летнего возраста от их отношений со сверстниками // Дошкольное воспитание. 2009. № 10. С. 36-41.
42. Клименко Т. М. Особливості навчання обдарованих учнів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка 2007. Вип № 33. С. 55-57
43. Клинчук В. О. Вплив внутрішньої мотивації на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку // Обдарована дитина. 2014. № 10. С. 60-63.

44. Коломинский Я. Л. Психология детского коллектива: система личных взаимоотношений. Минск : Народна асвета, 2015. С. 53-54.
45. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стилос, 2010. 336 с.
46. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: Навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дошкільника «Я у Світі». Київ : Світич, 2019. 208 с.
47. Корженко М. Проектування - перспективна технологія // Дошкільне виховання. 2016. № 10. С. 14.
48. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2016. 416 с.
49. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ : Вища школа, 2009. 280 с.
50. Котырло В. К. Мотивы взаимоотношений взрослых и детей // Воспитание дошкольника. Минск : Народна асвета, 2009. С. 121-129.
51. Кудрявцев В. Т. Воображение ребенка // Психологический журнал. 2011. № 5. С. 57-68.
52. Кузьменко В. У. За віком і за інтересами (комплектування різновікових груп) // Дошкільне виховання. 2013. № 7. С. 19-20.
53. Кузьменко В. Індивідуальні освітні програми як засіб урахування відмінностей «нестандартної» дитини // Дошкільне виховання. 2008. № 6. С. 6-9.
54. Кугасва Р. Наріжний камінь особистісно орієнтованої моделі : урахування індивідуальних відмінностей дошкільників // Дошкільне виховання. 2008. № 3. С. 7-10.
55. Кулачківська С. Є. Вихователь як фасилітатор особистісного зростання дитини // Розвиток ідей Г. С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: наук. записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2016. Вип. 20. Ч. 2. С. 3-13.

56. Кулібіна Н. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ : Нора - прінт, 2006. 108 с.
57. Куліш Н. М. Розвиток самосвідомості обдарованих дітей у спільній діяльності : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія». Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2013. 19 с.
58. Кучерявий О. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості (аспект самоформування вмінь організувати творчість дітей). Київ : Вища школа, 2008. 155 с.
59. Лаврентьева Г. П. Культура спілкування дошкільників. Київ : Либідь, 2018. 128 с.
60. Лапченко І. О. Емоційне ставлення дошкільників до ровесників // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. Одеса, 2016. С.95-96.
61. Леонтьев А. Н. Общение как объект исследования // Методические проблемы социальной психологии. Москва : Наука, 2015. С. 106-124.
62. Летвиненко С. С. Формування пізнавальної активності як засіб розвитку індивідуальності дошкільників : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія». Київ, 2012. 19 с.
63. Люблинська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 2014. 354 с.
64. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці. Київ : Наукова думка, 2014. 224 с.
65. Матвієнко О. В. Основи виховання моралі у молодших школярів. Київ : Стило, 2015. 232 с.
66. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологии. 2009. № 6. С. 29-33.
67. Мдзелурі Т. В. Типові відхилення у поведінці дітей – дошкільників: Феноменологія і корекція // Розвиток ідей Г. С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: Наук. записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010.

Вип. 20. Ч. 2. С. 74-82.

68. Методи вивчення психічного розвитку дитини-дошкільника : метод. посібник для педагогів, практичних психологів, студентів середніх і вищих педагогічних закладів / С. Є. Маслова (наук. ред.), Т. О. Піроженко, Л. Г. Подоляк. Київ : Світич, 2013. 40 с.
69. Музика О. Л. Три кроки - концепція програми розвитку здібностей та обдарованості // Гуманізація взаємин учителя та учнів - необхідна умова особистісно орієнтованої освіти : науково-методичний збірник за ред. С. Д. Максименка, Г. О. Балла, М. М. Заброцького. Житомир-Київ, ЖОІППО, 2014. С. 81-88.
70. Моляко В. Ціннісна когнітивна складність у дослідженні творчо обдарованої особистості // Наука і освіта. Одеса, 2007. №4. С. 118-121.
71. Мчелидзе Н. История дошкольной зарубежной педагогики. Хрестоматия. Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «Дошкольная педагогика и психология» Москва : Просвещение, 2014. 435 с.
72. Натадзе Р. Г. Воображение как фактор поведения // Хрестоматия по психологии. Москва : Просвещение, 2007. С. 217-223.
73. Немов Р. С. Психология : Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений : В 3 кн. 4-е изд. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2013. Кн. 1 : Общие основы психологии. 688 с.
74. Обдаровані діти : Діагностика та супровід / упоряд. Ю.Гільбух. Київ : Шкільний світ, 2018. 128 с.
75. Осипова Н. Н. Детское экспериментирование как средство интеллектуального развития дошкольников // Создание интегрированного образовательного пространства для развития детской одаренности: детский сад - школа - университет : материалы Всероссийской научно-практической конференции 25-26 марта 2010 г. / под ред. И. Н. Тоболкиной, Т. Б. Черепановой : В 3-х частях. Томск : Томский ЦНТИ, 2010. С. 177-179.
76. Осорина М. Зачем дети рассказывают страшные истории // Популярная

- психологія : Хрестоматія. Москва : Просвещение, 2010. С. 280- 289.
77. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці. Рівне : Волинські обереги, 2014. 247 с.
  78. Парамонова Л. А. Дошкольное и начальное образование за рубежом: История и современность : Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. Таллин : «Академия», 2011. 240 с.
  79. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Київ : Зарубіжна література, 2009. С. 94.
  80. Піроженко Т. О. Мовленнєвий розвиток дошкільника // Актуальні проблеми сучасної української психології: Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України За ред. С. Д. Максименка. Київ : Нора-Друк, 2013. Вип. 23. С. 281-285.
  81. Пономарьова-Семенова Р. О. Життєвий шлях і становлення обдарованої особистості // Актуальні проблеми психології : збірник наукових статей / За заг. ред. проф. С. Д. Максименка та канд. психол. наук С. О. Ладивір. Київ, 2008. 304 с. Т.ІУ. Вип. 5: Психологія розвитку дошкільника. 2008. С. 110-121.
  82. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ : Радянська школа, 1987. 127 с.
  83. Психологический словарь. Ред. А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. Москва : Политиздат, 2010. С. 224.
  84. Радчук Г. К. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків. Навчально-методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2008. 120 с.
  85. Ренке С. О. Ігри-фантазування як засіб розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України за ред. С.Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 8. С. 786-794.
  86. Романова Д. Діагностика творчої уяви старших дошкільників // Психолог дошкільця. 2010. № 4 (9). С. 33-37.

87. Романченко Т. В. Психолого-педагогічні умови створення розвивального середовища для обдарованих дошкільників // Актуальні проблеми психології : Психологія обдарованості : збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка та Р. О. Семенової. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 6. Вип. 5. 2010. С. 273-281.
88. Романюк В. Розвиток творчої уяви дошкільників як умова формування креативності // Психолог дошкілля. 2010. Спецвипуск. № 9 (14). С. 35-41.
89. Рудницька Н. Ю. Сучасні підходи до аналізу обдарованості та диференціації її видів і складових // Вісник Житомирського державного університету : Педагогічні науки. 2009. Випуск 44. С. 51-54.
90. Савченко О. Я. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі: Посібник для вчителя. Київ : Вид-во ЛТД, 2008. 232 с.
91. Сапогова Е. Е. Вниз по кроличьей норе : метафора и нонсенс в детском воображении // Вопросы психологии. 2016. № 2. 54 с.
92. Скрипченко О. В. Принципи розробки методів психолого-педагогічного вивчення школярів // Педагогіка і методика. 2011. Вип. 9. С. 3-17.
93. Степаненко Н. В. Обдарована дитина // Психологічна газета. 2005. № 7 (31). С. 27-28.
94. Стецьків В. Б. Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології обдарованості : збірник наукових праць за ред. С. Д. Максименка. Т. 6 Вип. 3 Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. С.278-284.
95. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5 т. Київ : Літера ЛТД, 2009. Т. 2. 319 с.
96. Терещенко Л. Психологічні особливості виховання обдарованих дошкільників. // Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць, 2010. Вип № 8. С. 260 - 269.
97. Тимчук Л. Психолого-педагогічне проектування діяльності дітей // Палітра педагога. 2014. № 3. С. 3-6.

98. Шрагина Л. И. Проблема воображения в контексте функционально-системного подхода // Психология в вузе. 2012. № 3. С.95-107.
99. Якименко М. М. Сім'я в дидакто-емоційній генезі обдарованості // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. Випуск 6. Частина 2. 2009. С. 422-431.
100. Яковенко Т. В. Теоретико-методологічні проблеми обдарованості на різних етапах розвитку обдарованих дошкільників // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології обдарованості : збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименко та Р. О. Семенової. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. Т.6 Вип. 3. 2008. С. 316-320.
101. Яценюк Д. В. Розвиток уяви дошкільника засобами художнього слова (в ході ознайомлення з творами Лесі Українки) // Інформаційно - методичний вісник. Кременчук : Кременчуцьке педагогічне училище імені А. С. Макаренка. 2008. № 11. С. 19-22.
102. Яцюк В.А. Допоможемо дитинству. Розвиток пізнавальної активності дітей під час тематичного навчання // Дошкілля. 2012. №3.С. 18-21.
103. Яцько Н. М. Методи діагностики інтелектуальної обдарованості дошкільників // Дитячий садок. 2009. № 6 (486). С. 6-10.